

друкують або складають після усного аналізу, а пізніше самостійно слова, потім їх читають. Велика увага надається всіляким перетворенням слів, наприклад: каша – кашка – кішка. Увага дітей звертається на те, що зміна тільки одного звуку в слові достатня для утворення нового слова [3, с. 40].

До кінця навчання діти повинні оволодіти свідомим поскладовим читанням, уміти читати не тільки слова, але і прості речення та тексти. До моменту вступу до школи діти, що пройшли курс спеціального навчання, готові до засвоєння програми загальноосвітньої школи. Вони уміють диференціювати на слух і у вимові всі фонемні рідної мови, усвідомлено контролювати звучання власного і чужого мовлення, послідовно виділяти звуки зі складу слова, самостійно визначати його звукові елементи. Діти вчаться розподіляти увагу між різними звуковими елементами, утримувати в пам'яті порядок звуків і їх позицію в слові, що є вирішальним чинником в попередженні порушень письма та читання.

Висновки. Однією з найпоширеніших мовленнєвих вад у дітей дошкільного віку є фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення, який полягає у порушенні фізичного, фізіологічного і психологічного механізмів фонемоутворення при збереженні нормального слуху та інтелекту. Складний ступінь мовленнєвого порушення потребує тривалої клопіткої логопедичної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилова Н. С. Нейропсихологічна структура та механізми порушення фонематичних процесів у дітей з дислалією, ринолалією та дизартрією. / Н. С. Гаврилова // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Вип. XV. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – С. 120–127.
2. Гайван Т. Я. Логопедична робота з дітьми (із загальним недорозвитком мовлення) (Комплекс матеріалів для логопедичних занять) / Т. Я. Гайван, С. М. Макарова. – Х. : Веста : Вид-во «Ранок», 2008. – С. 184.
3. Каше Г. А. Программа обучения детей с недоразвитием фонематического строя речи / Г. А. Каше, Т. Б. Филочева. – М., 1978. – 148 с.

4. Логопедия. Методическое наследие : пособие для логопедов и студ. дефектол. фак. пед. вузов / под ред. Л. С. Волковой. В 5 кн. – М. : Гуманит. изд. центр Владос, 2003. – Кн. V: Фонетико-фонематическое и общее недоразвитие речи: Нарушение речи у детей с сенсорной недостаточностью. – 480 с.
5. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови. Логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників : навч. посібник / І. С. Марченко. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – 288 с.

УДК 376-056.264-053,4:81'233

В. В. Пасько

магістрант спеціальності
Спеціальна освіта

(Логопедія. Спеціальна психологія)

К. О. Зелінська-Любченко

кандидат педагогічних наук,
старший викладач,

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

КОРЕКЦІЯ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНОГО НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано сучасні теоретичні підходи до вивчення проблеми корекції фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку.

В статтє проанализированы современные теоретические подходы к проблеме коррекции фонетико-фонематического недоразвития речи у детей дошкольного возраста.

The article analyzes modern theoretical approaches to the problem of correction of phonetic and phonemic underdevelopment of speech in children of preschool age.

Ключові слова: теоретичні підходи, мовлення, фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, діти дошкільного віку.

Ключевые слова: теоретические подходы, речи, фонетико-фонематическое недоразвитие речи, дети дошкольного возраста.

Key words: theoretical approaches, speech, phonetic and phonemic underdevelopment of speech, children of preschool age.

Постановка проблеми. Корекція порушень мовлення у дітей дошкільного віку на сьогодні стає все більш актуальною проблемою, оскільки будь-яке мовленнєве порушення в тій чи іншій мірі може відбитися на подальшому мовленнєвому розвитку, на поведінці та діяльності дитини. Вагоме значення для розвитку мовлення являється чиста вимова дитиною звуків у період навчання грамоти, так як письмове мовлення формується на основі усного, і недоліки вимови можуть призвести до неуспішності в школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень дає право зазначити, що на сьогодні виділяється кілька форм порушення звуковимови: фонетичне недорозвинення мовлення, фонематичні недорозвинення мовлення і фонетико-фонематичні недорозвинення мовлення (М. А. Александровська, Р. І. Мартинова). Специфіка логопедичної роботи в дитячому садочку визначається структурним аналізом мовленнєво-звукового дефекту дитини та повинна мати диференційований характер залежно від якості основного дефекту (О. В. Правдина, І. І. Данченко).

У спеціальній літературі, Р. Є. Левіна, Є. Ф. Соботович, В. В. Тищенко, В. В. Тарасун, Л. П. Федоренко, С. Н. Цейтлін та інших, розглядаються закономірності формування мовленнєвої функції у контексті онтогенезу, її складових та нормативних показників, які слугують умовним еталоном для діагностики та об'єктивного оцінювання стану мовлення, дають можливість визначити не тільки ступінь, але і якісні характеристики мовленнєвого недорозвинення.

Мета статті – на основі аналізу літературних джерел висвітлити можливість корекції фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток мовлення посідає одне з центральних місць у системі спеціальної дошкільної освіти, особливо у зв'язку з підготовкою дітей до шкільного навчання, оскільки мовлення відіграє важливу роль у формуванні психічної, навчальної діяльності дитини та її соціальної адаптації. Навіть незначні

відхилення в мовленнєвому розвитку дитини викликають труднощі у засвоєнні навчальних програм з предметів мовного циклу [3, с. 166].

Сучасний рівень наукових знань про мовленнєву діяльність, що знайшли відображення в лінгвістичних, психолого-педагогічних, психо- та нейролінгвістичних, лінгводидактичних дослідженнях, вимагає переоцінки та уточнення основних підходів, принципів та засобів організації та проведення корекційних заходів із подолання мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку [2, с. 77].

Слід зазначити, що відхилення в мовленнєвому розвитку старших дошкільників проявляються на різних рівнях, а саме: фонетичному; фонематичному; просодичних (вміння керувати голосом, правильність і виразність дикції, вміння правильно ставити логічний і синтагматичний наголос, розстановка пауз тощо); лексико-граматичному (переважно порушення морфемного і морфологічного аналізу, тобто труднощі в розрізненні частин слова і частин мови, порушення словозміни і формозміни, порушення зв'язкового висловлювання, планування, прогнозування мовлення тощо); порушення спілкування [6, с. 196].

Своєчасне виявлення відхилень в мовленнєвій діяльності дітей дозволить надати необхідну корекційну допомогу, проводити профілактичну і розвивальну роботу, коригувати особистісні особливості дітей [4, с. 319].

Фонетико-фонематичні недорозвинення – це порушення процесів формування вимовної системи рідної мови у дітей з різними мовленнєвими розладами внаслідок дефектів сприйняття й вимови фонем. До цієї категорії відносяться діти з нормальним слухом і інтелектом [8, с. 133].

Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення має кілька ступенів вираження, а саме: легкий, при якому спостерігаються недостатнє розрізнення фонем, труднощі у звуковому та складовому аналізі, особливо у виділенні порушених у вимові звуків однієї фонетичної групи; середній, який характеризується недостатньою диференціацією значної кількості звуків із кількох

фонетичних груп, навіть при їх правильній вимові; тяжкий, коли навички звукового та складового аналізу формуються зі значними труднощами та важко диференціюються відношення між звуковими елементами (Г. А. Каше, В. В. Коноваленко, С. В. Коноваленко, Т. Б. Філічева, Г. В. Чіркїна та ін.).

Система підготовки до навчання в школі дітей із порушеннями мовлення вимагає чіткої організації їх життя під час перебування в дитячому садочку. Дотримання режиму дня і правильний розподіл навантаження дає можливість без зайвої напруги та втоми виконати всі завдання. Заняття з логопедом цієї категорії дітей проводяться в формі фронтальних та індивідуальних занять [9, с. 264].

Основними завданнями корекційного навчання в старшій групі для дітей з ФФНМ у дошкільному закладі є:

- 1) формування та розвиток слухового сприймання, слухової пам'яті та фонематичного сприймання; формування звуковимови;
- 2) формування навичок диференціації звуків; формування складової структури слова та звуконаповнювання складу;
- 3) формування звукоскладового аналізу та синтезу слова; розвиток лексики, граматичної будови та зв'язного мовлення;
- 4) навчання складового читання; підготовка до навчання письму та читанню друкованими літерами;
- 5) пропедевтичне формування орфографічних знань та вмій;
- 6) розвиток пізнавальних процесів (мислення, образної оперативної пам'яті, слухової та зорової уваги, а також здібності до концентрації, розподіленню і переключенню уваги);
- 7) удосконалення просторово-часових орієнтувань;
- 8) розвиток дрібної моторики рук;
- 9) розвиток конструктивного мислення; розвиток зображувально-графічних здібностей [7, с. 168].

У основі корекційної роботи лежить розвиток пізнавальної діяльності у зв'язку з активним наглядом. У дітей розвивається увага до мовлення, здатність до узагальнень у сфері мов-

ленневих фактів. У першу чергу, за допомогою спеціальних прийомів логопед виправляє вимову звуків або уточнює їх артикуляцію [1, с. 99].

Постановка звуків проводиться загальноприйнятими в логопедії методами. При цьому велику увагу надається свідомому закріпленню артикуляції звуку. Матеріал для закріплення правильної вимови звуків підбирається так, щоб він одночасно сприяв розширенню і уточненню словника, граматично правильного мовлення, умінню правильно будувати речення і зв'язне мовлення. З самого початку навчання необхідно спиратися на усвідомлений аналіз і синтез звукового складу слова. Уміння виділяти звуки зі складу слова грає велику роль при заповненні пропусків фонематичного розвитку. Вправи на звуковий аналіз та синтез, що спираються на чіткі кінестетичні відчуття, сприяють усвідомленню звучання мовлення, що є базою для підготовки до навчання грамоті. З іншого боку, навички звукобуквенного аналізу, порівняння, зіставлення схожих і різних ознак звуків і букв, вправи з аналізу, синтезу сприяють закріпленню навичок вимови [5, с. 288].

Подолання фонетико-фонематичного недорозвитку досягається шляхом цілеспрямованої логопедичної роботи по корекції звукової сторони мовлення і фонематичного недорозвинення. Система навчання і виховання дітей дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком включає корекцію мовного дефекту і підготовку до повноцінного навчання грамоті (Р. Каше, Т. Філічева, Р. Чіркїна, Т. Волосовец, Т. Туманова).

Діти з ФФНМ, що поступають в логопедичні групи, повинні засвоїти об'єм основних знань, умій і навичок, який необхідний для успішного навчання в загальноосвітній школі. Логопедична робота включає формування вимовних навичок, розвиток фонематичного сприйняття і навичок звукового аналізу і синтезу. Корекційне навчання передбачає також певний круг знань про оточуюче і відповідний об'єм словника, мовленневих умій і навичок, які повинні бути засвоєні дітьми на даному віковому етапі [6, с. 191].

Висновки та перспективи подальших розвідок. На сьогодні, як виявилось, проблема подолання мовленнєвих порушень у дітей та вибір оптимальних шляхів корекції є актуальною та набуває великого значення в умовах безперервного удосконалення змісту корекційного навчання у системі дошкільної освіти. У спеціальній педагогіці, зокрема у логопедії, досягнуто значних зрушень на шляху до створення корекційних програм, методик, навчально-методичних, практичних посібників та впровадження їх у практику для забезпечення ефективності та результативності навчально-виховного процесу в дошкільних групах компенсуючого типу.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у аналізі практичних підходів та шляхів подолання фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Г. А. Логопедическая ритмика: учебное пособие / Г. А. Волкова. – М. : Просвещение, 2005. – 191 с.
2. Зеeman М. Расстройства речи в детском возрасте / М. Зеeman. – М. : Медгиз, 2002. – 377 с.
3. Логопедия: учебник для студ. дефектологических фак-тов вузов. / Под ред. Л. С. Волковой, Н. С. Шаховской. – М. : ВЛАДОС, 2008. – 680 с.
4. Мамерчук А. С. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків: навчальний посібник для вчителів-логопедів, вчителів і вихователів шкіл та дитсадків / А. С. Мамерчук. – К. : Райдуга, 2005. – 403 с.
5. Правдина О. В. Логопедия: учебное пособие / О. В. Правдина. – М. : Просвещение, 2013. – 272 с.
6. Филочева Т. Б. Основы логопедии: учебное пособие / Т. Б. Филочева. – М. : Просвещение, 2009. – 223 с.
7. Фомичева М. Ф. Воспитание у детей правильного произношения: Практикум по логопедии / М. Ф. Фомичева. – М. : Просвещение, 2009. – 238 с.
8. Хватцева М. Е. Логопедическая работа с детьми дошкольного возраста: пособие для студентов / М. Е. Хватцева. – М. : Учпедгиз, 2011. – 270 с.
9. Рібцун Ю. В. Корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з ФФНМ / Ю. В. Рібцун. – К. : Педагогічна думка, 2014. – 239 с.

УДК 376.2-056.26.4

О. М. Проскуріна

магістрант спеціальності

Спеціальна освіта

(Логопедія. Спеціальна психологія)

А. І. Кравченко

кандидат педагогічних наук, професор,

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

РІВНІ ЗНМ ТА ЇХ ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

В статті висвітлені рівні ЗНМ, їх особливості, а також дається загальна їх характеристика в залежності від рівня порушення мовлення у дітей дошкільного віку.

В статье отображены уровни ЗНР, их особенности, а также дается обшая их характеристика в зависимости от нарушения речи у детей дошкольного возраста.

The article deals with different levels of noticeably underdevelopment of oration and their peculiarities. General characteristic in depends on level of speech infringement of kids preschool age is shown.

Ключові слова: недорозвиток, порушення мовлення, активність, недоліки, слово, речення.

Ключевые слова: недоразвитие, нарушение речи, активность, недостатки, слово, предложение.

Keywords: underdevelopment, speech infringement, activity, drawback, word, sentence.

Постановка проблеми. Проблеми мовлення у дітей дошкільного віку в наш час є досить поширеними. Вони залежать від багатьох факторів. Наше завдання полягає у виявленні причин виникнення ЗНМ у дітей дошкільного віку та у допомозі дитині у вирішенні даної проблеми. Як свідчать проведені дослідження, порушення мовлення у дітей із ЗНМ зумовлені несформованістю або розладом на ранніх етапах онтогенезу власне мовленнєвих, психологічних і нейрофізіологічних механізмів при первинно збереженому слухові й інтелекті.

Всебічний аналіз мовленнєвих порушень у дітей із ЗНМ представлений в працях Л. С. Волкової, Р. Є. Левіної, Т. Б. Філічевої, Г. В. Чиркіної та ін.